ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

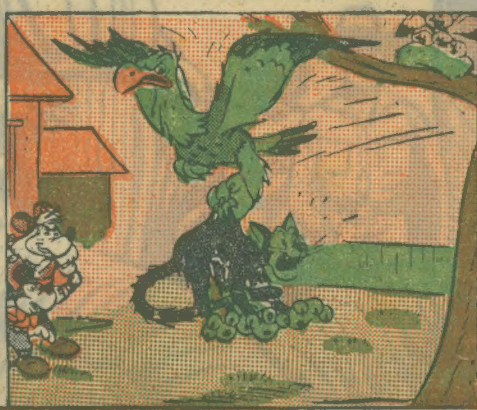
ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIX — Број 300 — Субота, 28 септембар 1957

СТРИЦ МРГУД у гостима код МИКИЈА

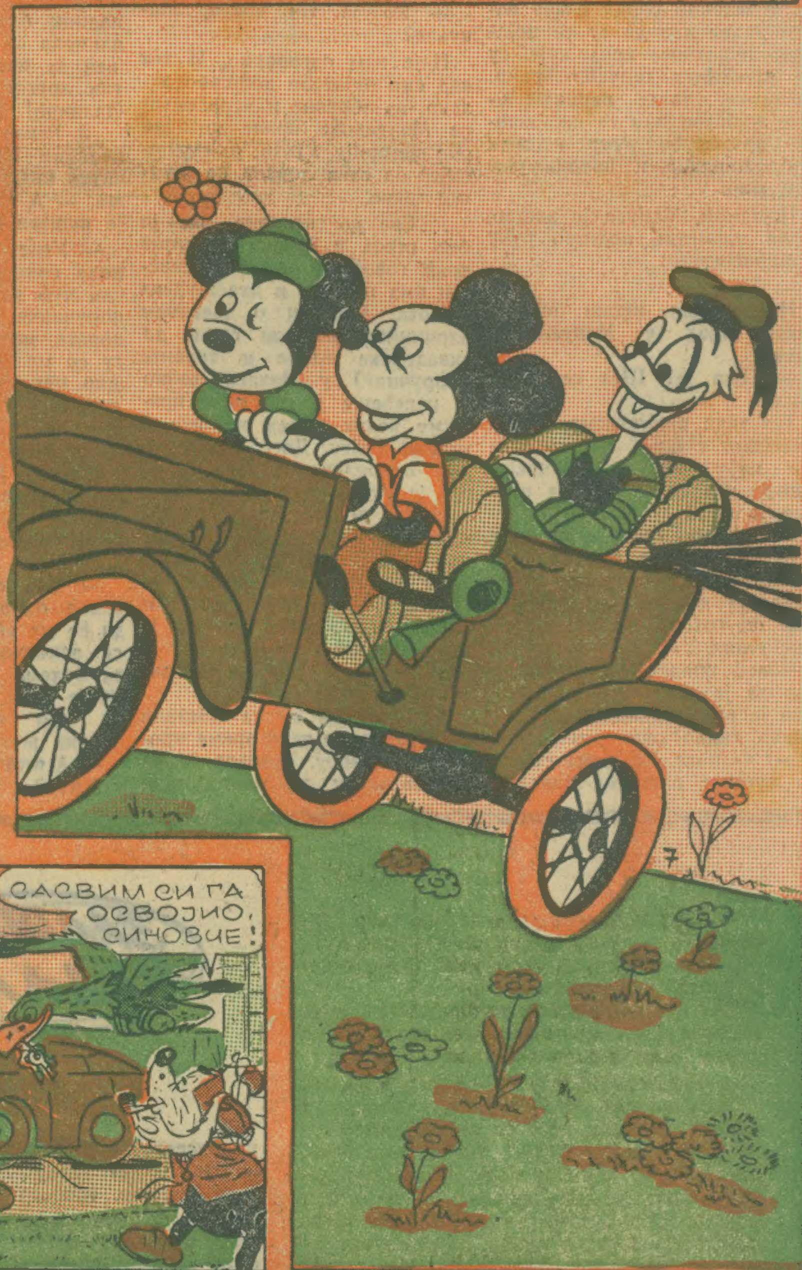

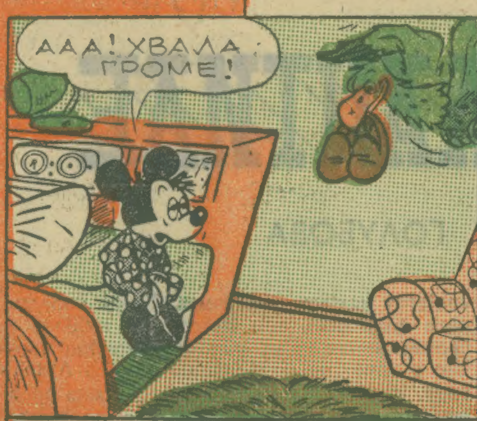

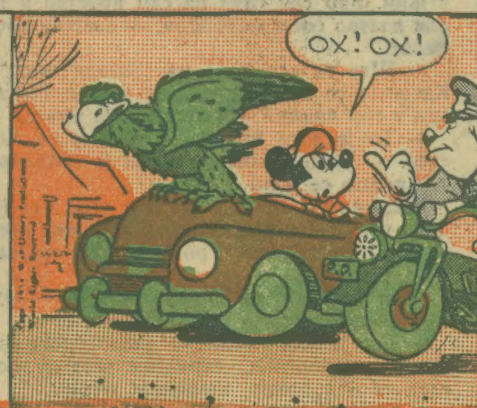

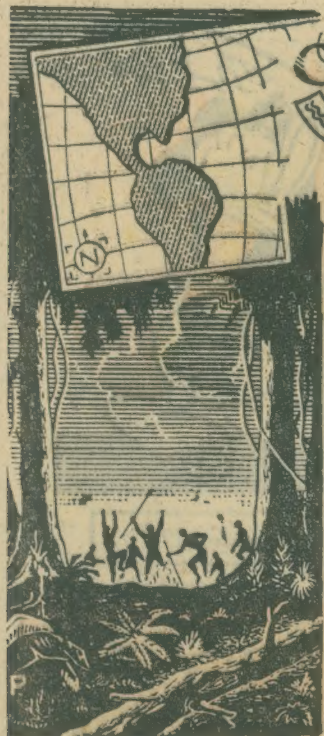

Прича о Утити

Међу Индијанцима Еквадора вести се преносе исто тако брзо као кроз саване и неприступачне шуме Централне Африке. Али, начин на који се овде новости шире тајанственији је и није тако бучан. Еквадорске прашуме су тихе; у њима се не чује лупање добоша. Вести иду од уста до уста, превањујући за кратко време огромна растојања.

У то су се уверили и чешки истраживачи И. Ханзелка и М. Зигмунд, приликом своје експедиције у ове крајеве.

— Пре но што смо кренули на нову експедицију, чији је циљ био посета племену Хибаро — ловцима на људске главе, како га друкчије зову — открили смо да о нама знају чак и у њиховим најзабаченијим насељима. То нам је испричао наш водич Мануел, који се необично радовао томе што на тај поход нисмо понели никакво ватрено оружје. Много касније, дознали смо од њега да је баш та чињеница веома много утицала на став Индијанаца према нама...

Овде чешки путници описују један свој сусрет у прашуми Еквадора који је на њих оставио снажан утисак.

Јуче још слушали смо шум великог града, осећали мирис бензина и ударање пулса савременог света. А већ сада, пошто смо на коњима превалили 300 километара, налазили смо се на прагу не само једног потпуно другог света, већ и савршено друге епохе.

Не гвоздено, не бронзано; камено доба бешумно је отварало пред нама своје широке вратнице.

Нека живе закони!

Подне је већ давно прошло. Шума је постала мало светлија: у зеленом своду изнад наших глава као да су се појавиле пукотине, кроз које су се пробијали сунчеви зраци. Прашума, дотле непријатељска, љубазно нам се насмешила, пружајући руку у знак добродошлице и предлажући нам мир.

Наједном, Мануел је застао, једва приметно подигао руку и прошапутао:

— Утита...

Никад још нисмо видели такав страх у Мануеловим очима.

— Шта је? Шта се догодило?

Тек тада приметисмо човека обасјаног сунцем, који је стајао међу шаренилом цвећа. Оштри Мануелов поглед продро је кроз то цветно шаренило много брже него наш.

— Док му се будемо приближавали, не удаљујте се од мене ни корака, — дошапну нам он готово једним покретом усана.

Човек пред нама стајао је као да је изливен од бронзе. Био је то Индијанац, одевен у одело какво овде месни житељи не носе. На њему су биле дугачке платнене панталоне, бела кошуља закопчана до испод грла, кожни појас с преницом, а на глави неки необичан сомбреро.

Кад смо му се приближили, одговорио је на наш поздрав кратким климањем главе. Затим се изненада осмехнуо, узео Мануела за руку и другарски је протресао.

Шта се то догађа? Мануел нам се увек чинио човеком стидљивим, мало туробним и затвореним, некаквим мргудом. А сада је у његовим очима блеснуло олакшање, мада се у речима које је збуњено измењивао с непознатим човеком осећала напрегнутост и страх. Кад смо, најзад, опет потерали коње, он се осврнуо и готово понизно махнуо руком на поздрав.

— Ко је тај човек, Мануеле?

Није нам одговорио. И тек кад смо одјахали довољно далеко, из збркане и испрекидане Мануелове приче дознали смо историју Утите, најстрашнијег од свих ловаца на људске главе.

...Све до недавно, он је био страх и трепет за читав крај; говорило се да на савести има педесет и два људска живота. Гласови о његовим злочинима доспели су и до еквадорске владе и тененте (поручник) у Макаси добио је наређење да упути у прашуму велик одред војника и ухвати Утиту. Догодило се то пре отприлике годину дана, кад је Утита убио једног припадника непријатељског племена Тутанангос. Војници су ухватили Утиту кад се враћао кући са својим трофејом — главом противника. Првом саслушању у Макаси Мануел је присуствовао као тумач.

— А даље? Шта се догодило са Утитом?

— Авионом су га послали у Кито, где је неко време провео у затвору. Требало је да му се суди за многобројна убиства. А затим су га пустили на слободу.

Наставак приче дознали смо касније. Случај Утите, „дивљака из прашуме", доспео је у новине и влади је постављено питање: да ли намерава да предузме било шта према хиљадама осталих „дивљака" пре но што се они узајамно униште, или можда предвиђа неке разумније мере у циљу превапитања тих људи, који су, на крају крајева, такође грађани Еквадора. Јавност у Утити није гледала злочинца, већ жртву услова и празноверица у којима су се он и сва његова сабраћа родили и одрасли.

Решење које је донето било је заиста соломонско. Зар у Еквадору не постоји закон по коме „ел индио" — припадник било ког индијанског племена — не може бити кажњен за преступ извршен против другог дивљег племена? Одлично! Да живе закони!..

— Рекао си нам да је до недавно Утита био страх за читав крај, — питали смо даље. — А какав је сада, пошто је пуштен на слободу?

— Утита се вратио кући пре пола године. Никад више нисам чуо да је икога убио. Од поручника из Макасе добио је лопате, мотике и секире, у Киту су му дали панталоне, шешир, неколико кошуља и пуно других ситница. И он је почео да обрађује земљу око своје куће. Толико...

Мануел је поново заћутао. И поново се у његовим очима појавио израз страха. Осврнуо се око себе пре но што је наставио:

— Кад су га после саслушања одводили, рекао ми је да ће ме убити. А малочас ми се захваљивао и предложио да будемо пријатељи. Вероватно је онда, у Макаси, мислио да сам преводио нетачно, против њега.

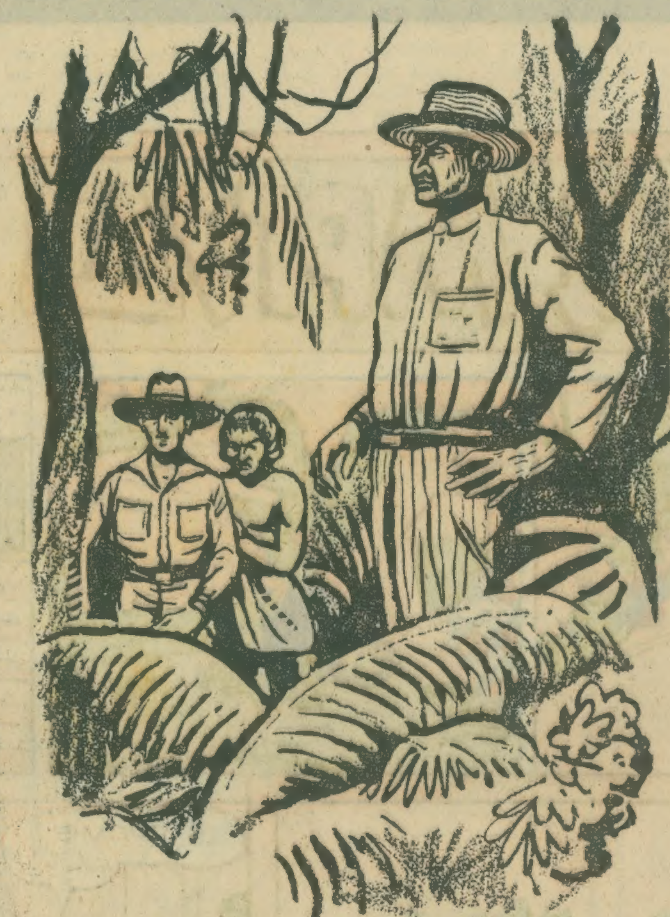
— А шта се догодило с њим у Киту?

— Не знам. И нико то не зна. Тек, после свог повратка он је прекинуо с ранијим животом, отсекао је своју дугу косу и више не иде у лов на људе. У читавом крају нико нема тако добро обрађену њиву са слатким кромпиром, нико такву шећерну трску. Али, људи га се и даље боје, чак и његови саплеменици, и за сваки случај надалеко обилазе његову кућу.

Нас двојица се згледасмо и, као да смо се договорили, рекосмо углас:

— Слушај, Мануеле, ми бисмо желели да се видимо са Утитом.

Да је у том тренутку из шипражја искочио јагуар, Мануел не би изгледао више упла-

шен. Очи су му се разрогачиле од ужаса.

— Поћи ћу с вама куда год зажелите, али ме не зовите у посету Утити. Не одлазите тамо. убиће вас. Ја му не верујем...

Интервју са Утитом

— Мистер Мофит, да ли бисте могли да нам дате неког дечка који би нас одвео до Утите?

— Ту је баш његов син. Али, дечак разуме само језик Хибаро-Индијанаца. Морали бисте Мануела да поведете са собом.

После дугих преговора, Мануел је најзад пристао. Опет смо се пробијали кроз прашуму, верали се уз стене, прескакали преко палих стабала. Утитин син, дечак од тринаест година, читаво време просто је клизио испред нас, као гуштер.

Пред нама се појавила њива са слатким кромпиром, нај већа и најбоља коју смо досад видели. Стигли смо до Утитиног дома. То је кућа! Прави дворац у поређењу са осталима. Широка је десет, а дуга двадесет, па и двадесет пет метара.

У сусрет нам је изишао Утита, одевен исто онако као и при нашем првом сусрету пре два дана. У Мануеловим очима — опрезност и страх. Утита му је пружио руку,а затим га је, по шпанском обичају, загрлио. Обојица као да су заборавили на нас; изгледало је да њиховом разговору неће бити краја.

— Мануеле, преведи нам бар нешто, — молили смо га.

— Он ми захваљује, — одговорио нам је Мануел, грцајући од радости. — Каже да сам га ја извео на нови пут. Кад су га онда ухапсили, два Хибаро-Индијанца из насеља Сукса обећали су да ће сведочити у његову корист ако им за то плати. Он је то одбио. Тада су војници почели да га туку, а ја сам устао у његову одбрану. И он то није заборавио.

— Можемо ли да му поставимо неколико питања?

Мануел није стигао да проговори ни речи, кад нам Утита, противно обичајима Хибароа, пружи руку. И с гордошћу стаде да нам показује своје домаћинство. Све је код њега било боље, лепше и чистије но код осталих његових саплеменика: уредан прибор за риболов, добро обрађена и оплевљена поља, банане, шећерна трска.

Нисмо се усудили да одбијемо част. Утитина жена донела је рибу печену на ражњу и неколико куваних слатких кромпира, које нам је послужила на листовима банане.

Тек кад је обред добродошлице био завршен, могли смо да почнемо с питањима.

Спокојно, разумно, са осећањем сопственог достојанства, причао нам је Утита о свему што је видео у великом граду, на пољима и у домовима људи. То он никад не може заборавити. Њега, који је навикао на дивљину прашуме и беспоштедну традицију лова на људске главе, све је то снажно потресло.

Он је одмах признао тај нови свет. Говорио нам је о њему с надахнућем човека који је почео велико дело и који види прве плодове сопственог труда. Он тежи да заборави прошлост.

— Утита, колико си тсантса (исушене и смањене главе убијених непријатеља) израдио у свом животу?

— Ниједну, — одговорио нам је с таквим изразом као да га је неко мучки напао с леђа.

— Зар баш ниједну?

Хибаро-Индијанци сматрају лаж за велики преступ. По њиховим очима увек се може погодити истина. Утитине усне говориле су „не", а очи су просто викале: да, да, да!

— Можда ти, Утита, знаш како се те главе препарирају? Хтели бисмо да дознамо, како бисмо о томе могли да причамо кад се вратимо кућама.

Утита стаде да прича.

— А откуд, Утита, ти све то знаш?

Он је ћутао извесно време, неколико пута намрштио је обрве тако да је бора међу њима постала још дубља, и најзад неочекивано рече:

— Први је био Макату, други Нарингса, трећи Понтера, четврти... било их је много. — И он стави руке на колена, као да је схватио да му његових десет прстију на које је почео да набраја неће бити довољни.

— Није требало да то чиним. Нисам знао да је то рђаво. Хибаро убијају из глупости. Ви, бели људи, не верујете у то да дух убијених може да се свети, ви не правите од њихових глава тсантсе, а опет су ваши домови већи, поља лепша. Ви умете да летите као птице, можете да разговарате један с другим на даљини. Истина је на вашој страни.

— На страни белих је, Утита, и истина и неистина. Мада не верују у духове убијених непријатеља, они ипак праве многе друге погрешке и неправде. А знаш ли, Утита, шта би требало даље да радиш? Да кажеш свим Хибаро-Индијанцима да никад више нећеш веровати врачу. И да им покажеш како код тебе успешно расте слатки кромпир, шећерна трска и банане, како лепо живе твоја деца и твоја жена иако си ти престао да идеш у лов на људске главе.

Утита, озбиљна лица, климну главом. Видело се да је схватио то и без наших речи.

(13)

ЗЛАТНА МЕДАЉА АТЛАНТИДЕ

РОМАН ОД Г. ГОЛУБОВА

— Јеси ли уверен да ти се није само причинило? — питао је капетан дежурног.

— Не, господине Расмусене. Чуо сам некакав крик. И Улсен је чуо.

Други морнар климну избријаном главом и таман заусти да нешто каже, кад из тмине допре пригушен, узбуђен крик.

— Упалите рефлектор! — нареди капетан.

Јак сноп светлости расече таму и стаде да описује кругове, који су се постепено сужавали. „Звезде мора" нигде није било. Светли сноп додирну воду. Угледасмо мален чамац; две црне прилике махале су нам рукама, одвраћајући очи од заслепљујуће светлости. Капетан нареди да се спусти чамац за спасавање. Веслачи су брзо стигли до оног другог чамца осветљеног рефлектором и привезали га ужетом. Рефлектор су угасили да не би сметао крманошу. Ћутећи смо стајали у тами која је, чинило ми се, постала још црња и слушали све ближи пљесак весала.

Чамац је улазио у поље бледе светлости бродских фењера и ја крикнух од запрепашћења. У њему су седели професор Хигинс и мршав поп у црној ризи потпасаној белом узицом.

Свети трагач за благом

Обојица су били мокри од главе до пете, а Хигинс је усто имао испод једног ока свежу модрицу.

— Професоре, како сте допали међу те пробисвете? — запитах га, притрчавши му. — Шта се догодило?

— Дајте ми прво да се пресвучем, Свенсене, — збуњено одговори он и срдито погледа на монаха који је молитвено склопио руке, захваљујући господу на спасењу.

— Тако, интересује вас како сам упао у то друштво? — поче Хигинс кад смо сели за сто у трпезарији, док се монах, отац Хуан Токсеира, скромно сместио у једном углу. — Свему је крив мој немирни дух. Он ме је не једном увукао у сличне авантуре. Пре три дана дошао је код мене тај пробисвет Танди. Ја га, нажалост, нисам одмах прозрео, јер се држао сасвим пристојно. Изјавио је да је добро познавао Ватсона, али није много веровао његовој причи о чамцу спасеном после пропасти „Сорбоне". Али сад, пошто је прочитао мој чланак (ја сам га, као што сам и намеравао, написао одмах после вашег одласка, подробно анализирајући и аргументишући Ватсонов исказ), био је склон да у то поверује. Предложио ми је да узмем учешћа у његовој експедицији у својству научног саветника. Тачне координате није знао, али Ватсон је, тобоже, у својим разговорима с њим подробно причао о томе где је „Сорбона" нашла Атлантиду. Испричао ми је да је видео ваш брод на мору, али да сте ви одбили да сарађујете с њим. Био сам глуп па сам пристао и то сам платио овом модрицом, — заврши професор.

— Шта се догодило на „Звезди мора"? Како сте се ноћас нашли ви и отац Токсеира у том чамцу? — питао сам ја даље.

— То је дуга прича, — насмеја се Хигинс. — Како би било да вам је испричам тек пошто се мало одморим?

Рекавши то, он се смести у угао где је, тихо уздишући, седео монах, који није пристао да своју мокру ризу замени световним оделом.

— А како сте ви допали овамо? — љутито запита монаха Рисер-Хансен.

— Све је божја воља, — дипломатски одговори црноризац, скрећући устрану поглед својих црних, немирних очију.

— А шта сте тако дуго тражили чамцем?

Монах искоса погледа Хигинса и, после дуже паузе, одговори:

— Потонуло царство.

— Атлантиду?

Свети отац климну главом, а Хигинс презриво фркну.

— Јесте ли је нашли?

— Још не, — одговори монах. — Али, она је тамо, на дну. На то указује прст божји.

Рекавши то, он однекуд из мантије извуче некакав мали блистав камен. Својим необичним изгледом потсећао је на окамењену гранчицу.

— Овај крст извадили смо с дна, — важно рече он.

Можда би се, ако баш човек то жели, облик тог камена и могао назвати крстастим. Паулсен, преко стола, испружи руку за њим. Монах му посл извесног колебања даде свој камени крстић.

— Прст божји! — поново фркну Хигинс. — Извукли су пуну мрежу таквих прстију, верујући да извлаче злато. Требало је да им видите лица док су те прсте божје бацали натраг преко ограде.

— Како бацали! — ускликну Терне Паулсен, разгледајући пажљиво камену гранчицу. — То је тахилит!

(Наставиће се)

Страшна као ајкула

Скривена у дубоком муљу који покрива дно река и баруштина у сливу Амазона, увек спремна да брзином муње распори трбух свакој риби која крај ње прође, стрпљиво вреба корњача-алигатор. Зуби су јој оштри као добро наоштрене каме и претстављају опасност не само за рибе, већ и за веће сисаре, па чак и људе. Јер, кад се они једном зарију у жртву, више је не пуштају. Чак и отсечена глава корњаче-алигатора може да одгризе човеку прст с руке.

— Неколико дивљих свиња, уплашених крцкањем грančица под нашим ногама, јурнуло је на обалу реке Агуапехи и покушало да пређе на другу страну, — причао је једном немачки истраживач Ерих Шерлинг. — Изненада, једна од њих болно је загроктала и стала да се отима од невидљивог непријатеља. „Јакара диабола!" — почеше уплашено да вичу наши кабоклоси (индијански водичи) Албенцио и Серанио. Кад су се мало смирили, бацили су ласо на дивљу свињу, која се и даље очајнички борила насред реке и извукли је на обалу. Заједно с њом извукли су и корњачу-алигатора, која је чврсто држала зубима леву задњу ногу своје жртве. Једним хицем прекратили смо муке несрећне животиње. Учинили смо то из сажаљења; тога дана уопште нисмо имали намеру да ловимо. Иако је била извучена из свог природног елемента, воде, корњача није испуштала ногу већ убијене животиње. Тада сам први пут видео „чудовиште из муља". Наши индијански водичи, са изразом мржње на лицу, пожурили су да га убију. Ко зна колико је животиња, можда чак и људи, пало досад као жртва ове „грдобе" из речног муља..."

СЛОНОВИ ОТКРИВАЈУ МИНЕРАЛНЕ ИЗВОРЕ И РУДЕ

Истраживачи урана у Северној Родезији, у Африци, увелико се служе старим слоновима као неком врстом инструмената за откривање рудних наслага. Слонови инстинктивно проналазе места са радиоактивним и минералним изворима, који им повољно утичу на ублажење болова у зглобовима. Установљено је да путање слонова из свих делова Африке воде баш ка таквим местима.

НИ РОЂЕЊА, НИ ВЕНЧАЊА, НИ СМРТИ

Варошица Маунт Вашингтон, у држави Масачусетс, има за 1954 годину необичну и веома ретку статистику. У току читаве те године, у варошици није било ниједног смртног случаја, ниједног рођења и ниједног венчања!

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Изуми Новог века

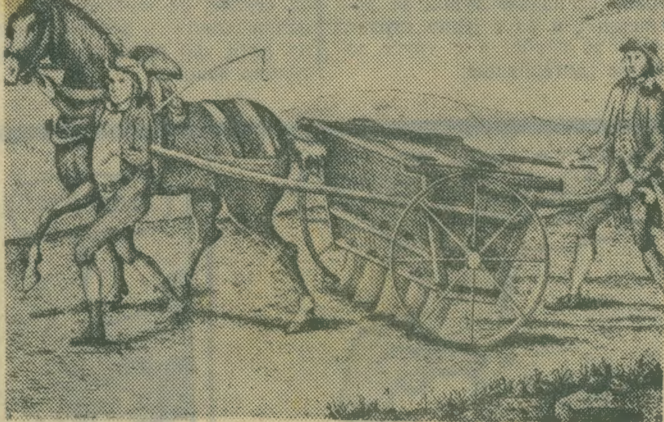
Листа изума у Новом веку није мала ни кад се наведу само први проналасци, акамоли они који су дошли иза њих, нижући се незапамћеном брзином. У овом напису поменућемо неке важније изуме из тога времена, а доцније, повремено, писаћемо и о другим проналасцима све до данашњих дана.

☆

Сејање помоћу машина познато је прилично рано. Још 1650 године Шпанац Лукателс изнео је своје замисли о једној таквој машини. Затим су Енглези: Хорнсби, Смит и Џетро Тул (1701) и Французи Иг (1830), Валкур и Домбал допунили те замисли Лукатела и практично их применили. До тога времена људи су сејали жито руком, што се и данас чини у неким деловима света.

До Тулова проналаска била су потребна четири и по килограма детелине да би се засејала површина од једног акра (4.050 квадратних метара). Кад је употребљена Тулова машина, за засејавање те површине употребљено је свега 0,9 килограма семена. Осим тога, убрзо је дошло и до повећања и побољшања приноса жита, овса и јечма. Овај, наизглед, једноставан проналазак имао је велик значај не само за земље где се први пут појавио, него доцније и за цео свет.

Енглезу Томи Саверију припада слава што је конструисао прву машину помоћу које је искоришћен напон паре као снага за покретање. Он је био механичар. Родио се око 1650 године, а умро 1716. Савери је описао овај свој проналазак у делу „Пријатељ рудара" и патентирао га. Доцније, проналазач Њукомен замислио је праву машину на парни погон засновану на принципу који је означио Папин. У то време рударска индустрија се јако развијала, али су јаме, рђаво копане, биле не само опасне за рударе, него су много страдале и од поплава.

РАЈТОВА МАШИНА ЗА СЕЈАЊЕ ИЗ 1787. КОД ЊЕ СУ ПРИМЕЊЕНИ УСАВРШЕНИ ПРИНЦИПИ МАШИНЕ ЗА СЕЈАЊЕ КОЈУ ЈЕ ПРОНАШАО ЏЕТРО ТУЛ 1701 ГОДИНЕ

Саверијева машина „за дизање воде и покретање свих врста млинова" помоћу погонске снаге „ватре" није потпуно задовољила потребе људи тога времена. Наиме, Савери није имао подесне метале, те су котлови његове машине прављени руком, од кованог бакра, на шавовима су били лемљени, а цеви су биле од дрвета. Осим тога, те машине нису имале ни вентиле сигурности. Па ипак, Саверијева машина подизала је воду на висину од око сто метара.

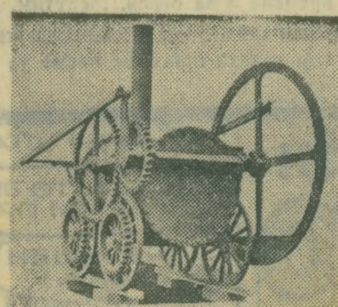
☆

У даљем раду на искоришћавању паре као погонске снаге, низали су се све већи успеси, а највећи је у то време постигао славни Џемс Уат, чији су проналасци потпуно утрли пут примени снаге паре за покретање. Ти први проналасци, иако револуционарни, по свом облику били су прости. Били су такви да су се од њих плашили коњи, а међу људима су често изазивали панику.

Пара као погонска снага први пут је употребљена за превоз робе кад је почео снажан развитак рударске индустрије. До тога времена људи, жене и деца, живећи у тешким условима, били су присиљени да раде по рудницима и да с великим напором извлаче из тамних јама колица са угљем, која су гурали по дрвеним шинама. Доцније, дрвене шине замењене су гвозденим, а колица су почели да вуку коњи. Неки власници рудника искоришћавали су и снагу ветра. Тако је у једном руднику, чији је колосек био дуг око 1600 метара, саобраћао воз на чијим су вагонима била једра као на лађи. Власници су тврдили да једра замењују снагу двадесет коња.

☆

Ричард Тревитик (1771—1833), конструисао је прву парну локомотиву за кретање по шинама. Године 1804, ова локомотива превукла је 20 тона гвожђа пругом дугом 16 километара, у Велсу.

ПРВА ЛОКОМОТИВА КОЈУ ЈЕ КОНСТРУИСАО Р. ТРЕВИТИК, 1803 ГОДИНЕ

Славни проналазач Џорџ Стефенсон (1781—1848) посматрао је парне машине док је радио у једном руднику угља. Прво је радио као коњушар, а затим као машиновођа. На једном вечерњем курсу научио је да чита и пише. Али, није му било ни пуних тридесет година кад је начинио своју прву локомотиву, а његов највећи успех била је славна парна локомотива „Ракета", која је 1829 године вукла први прави путнички воз између Ливерпула и Манчестра.

☆

Даља значајна примена паре као погонске снаге била је на бродовима. Године 1788 брод на парни погон, проналазак Виљема Симингтона, већ плови водама Форта и Клајда, и то брзином од седам чворова. После тога, бродови на парни погон успешно превлаче дереглије с разном робом. Њих је посматрао и проучавао Американац Роберт Фултон. Кад се вратио у Америку с једном парном машином Џемса Уата, Фултон је одмах прионуо на посао. Он је ту машину уградио у брод „Клермон", који је 1807 године почео да саобраћа између Албанија и Њујорка. То је био први редовни путнички саобраћај парним бродом на свету. Следећи велики успех паре као погонске снаге био је 1838, кад су два брода: „Грејт Вестерн" и „Сиријус" прешли преко Атлантика и једновремено стигли у Њујорк.

Сматра се да је највећи изум у развитку примене снаге водене паре на бродовима био онда када је уведена такозвана парна турбина. Њу је конструисао Чарлс Парсон (1854—1931).

Било је то 7 јуна 1940 године. Француска се налазила на прагу највеће војне катастрофе у својој историји. Под ударцима немачких блиндираних дивизија мрвио се савезнички фронт на целој дужини. А за то време Берлин је живео нормалним животом. Локали су били пуни, широким авенијама свет је безбрижно шетао. Знајући да савезници не располажу бомбардерима способним да угрозе њихову престоницу, Немци су се сматрали потпуно безбедним. У победничком Берлину није се осећао дах смрти и ратног пустошења.

„Жил Верн“ у снопу рефлектора

Па ипак, немачки војни стручњаци су се преварили. Они су смели с ума да су Французи уочи самог рата изградили први прекоокеански авион на свету и наменили га поштанском саобраћају. Мада је прелазио свега 200 километара на сат, „Жил Верн“ је — тако је назван овај ваздушни џин — био у стању да прелети 8.000 километара без спуштања.

У време кад се изранављена Француска трзала у последњој агонији, неколико смелих људи под командом ваздухопловног официра Дајера решило се на очајнички подвиг: да охолим нацистима зададу неочекивани удар у самом њиховом гнезду. У том циљу пребојили су у црно сребрног „Жил Верна“ и опремили га свим што је потребно за ноћни лет. Подухват је био крајње опасан, јер је Берлин бранило неколико хиљада противавионских цеви и на стотине брзих „Месершмита“. Па ипак, жеља за осветом над суровим противником била је јача од страха пред смрћу.

„Жил Верн“ је узлетео са аеродрома у Бордоу у први мрак. Да не би привукао пажњу противничких авиона, летео је неко време над Ламаншом, а затим је направио велики лук изнад Холандије и северне Немачке. Циљ посаде био је да се Берлину приђе са севера, од Балтичког Мора, одакле нико није могао да очекује непријатељске авионе. Затим је ваљало ударити брзо, неочекивано и силовито, а потом покушати да се умакне пре но што се непријатељ освести. Сви су добро знали да су изгледи за спас врло мали.

Око два по поноћи, осматрач са „Жил Верна“ приметио је прве светлости Берлина. Авион је летео већ седам часова. Петорица људи који су седели у авиону помислили су у том тренутку на баражне балоне који окружују немачку престоницу. Довољно је да само једна од њихових жица закачи авионско крило па да се суноврате на земљу, не извршивши свој задатак. А град је пред њима. Улицама су се кретали још многи аутомобили, прозори су били осветљени, а шарене рекламе прелivале су се у живописним бојама.

Авион је носио у својој утроби неколико стотина запаљивих бомби. Свака од њих имала је десет килограма. Да би бомбардовање било ефикасно, ваљало се спустити што ниже. Зато је командант Дајер прибегао лукавству. Упутио се према аеродрому Темпелхоф, спустио се на висину од свега неколико десетина метара и почео да додаје и одузима гас, као да авион има намеру да слети. Превара је потпуно успела. Немци су мислили да је авион њихов, па је неколико десетина брзих ловаца и даље мирно дремало на пистама. Да су хтели, Французи су их могли засути бомбама и све до једног уништити. Али, пред њима је био много крупнији циљ. Требало је извршити одмазду за многе несреће које је Хитлерова солдатеска нанела Француској.

„Жил Верн“ је неометано летео над милионском немачком престоницом, на висини од свега сто метара. Изненада, снажан ваздушни млаз, као каква џиновска рука, подигао га је увис. Биле су то прве бомбе које су експлодирале испод њих. Готово у истом тренутку запалило се читаво небо. Огромни пламени језици лизали су у висину. Убрзо затим затресао се ваздух од страховите паљбе противавионске артиљерије, а десетине рефлектора стали су да шарају небом, тражећи дрског нападача.

Два човека су и даље грозничавом брзином избацивала прегрштима запаљиве бомбе кроз отвор на десном боку авиона. Ваздух је крај њих шибао брзином од 150 километара на сат. Зној им је лио са чела. Али, операција се није смела прекинути док и последња бомба не буде бачена. На крају је требало изручити још три разорне бомбе.

Било је прошло већ десет минута откако се „Жил Верн“ нашао над Берлином, а седам минута како је почело бомбардовање, кад су рефлекторски снопови успели да ухвате нападача. Велика црна птица одједном се нашла усред неописивог хаоса ватре и челика. Гранате су се распрскавале на све стране. Неколико поготака оштетило је труп тромог авиона.

Убрзо су бачене последње три бомбе и авион је под пуним гасом покушао да умакне из зоне смрти. Доле, на земљи, десетине великих пожара речито су говориле о успешно извршеној мисији. Људи су мало одахнули. Противавионска артиљерија чула се све слабије, а несносна светлост рефлектора више их није узнемиравала. Ловци су, додуше, узлетели, али у мрклом мраку нису могли учинити ништа против невидљивог непријатеља. „Жил Верн“ је мирно наставио пут према својој опустошеној отаџбини.

Било је то прво бомбардовање Берлина у историји и предзнак онога што је тек требало да дође.

У племену бога-медведа

У омањем дрвеном кавезу који се налази насред „котана“, насеља племена Аина, чучи медведић. Он равнодушно посматра људе који су око кавеза начинили широко коло и праве неке неразумљиве покрете. Медведић се навикао на људе. Био је сасвим мали, права беба, када су га отргли од мајке и ставили у тај кавез. Отада се читав његов живот свео на очекивање оних часова кад ће му шаман (чаробњак) својом руком принети храну. Тако и сад стрпљиво чека тај час. Како би он могао знати да се тог дана, у аинском селу прославља „кимсокамум“ и да ће за тај празник њега, медведића, принети на жртву моћном богу-медведу?

Становници села припремали су се брижљиво за „кимсокамум“. Јер, по веровању Аина, од тога како се обави приношење жртве зависи будућа срећа у лову. Ако бог-медвед буде задовољан, значи да наступајуће зиме неће бити глади. Наносећи медведићу смртоносни ударац, Аини певају: „Ми убијамо тебе, о медведе, али ти ћеш нам се вратити у виду човека“.

После жртвеног обреда, кожа и лобања убијеног медведа постају свете реликвије и њима се клањају становници села.

Сем бога-медведа, Аини поштују и бога-огањ. Сваке вечери, после последњег дневног обеда, у селу се пале ватре од освећене струготине. Огањ спасава Аине од жестоких зимских мразева. А у неким деловима острва Хокаидо, на коме Аини живе, зима траје дуго: снег почиње да се топи тек у јуну.

Аини су древни народ. Некад су насељавали сва јапанска острва, али негде у IX веку Јапанци су их потиснули на север и данас их има само на острву Хокаидо. Њихова насеља броје око 16.000 особа, али чистокрвних Аина остало је свега неколико стотина.

Јапанци су сматрали Аине прокаженима, паријама, што је довело до тога да су се они затворили у своју средину и бранили се од сваког утицаја са стране, да њихови обичаји, начин живота и веровања остану исти као што су били пре толико векова.

Лов и риболов су главно занимање овог старог народа. У лов одлазе наоружани великим луковима, који потсећају на индонежанске, и стрелама замоченим у сок отровне биљке аконита. Лове медведе, црвене јелене и лисице. До рибе долазе помоћу дугих копаља, којима рукују са задивљујућом спретношћу. Највише се радују уловљеном туљану, док китове сматрају неприкосновеним, због тога што они у пролећне месеце, кад је опасност од глади највећа, гоне пред собом читава јата сардела, које се, бежећи од прогонитеља, склањају у заливе, где постају плен аинских рибара.

Одело Аина саткано је од биљних влакана и морског растиња, жарких је боја и са шарама у облику змије или спирале. Жене им се тетовирају.

Аинско насеље — котан — друкчије изгледа зими, а друкчије лети. Зими Аини живе у колибама од земље или брвана, чије прозоре „застакљују“ бешиком туљана. За време летњих месеци станују у кућицама начињеним од асура.

Аини су ниског раста, нос им је широк, усне дебеле, а очи близу једно другом. Најкарактеристичнија црта у њиховој спољашњости су густе, широке браде и дуге црне косе које им падају по раменима.

Још почетком XIX века, у Европи су Аине називали „косматим људима“ и веровали су у приче о томе да су они по читавом телу обрасли густом длаком.

Све до данас научници нису могли да се сложе у мишљењу о пореклу Аина. Већина сматра да су они у некој вези са аустралоидном расом која насељава југоисточни део Азије и Океанију. Други, их, пак, сматрају за америчке Индијанце који су, ко зна још кад, прешли преко Беринговог Мореуза у Азију. Пре неколико година јапански антрополог Сакудзаемон Кодама изнео је занимљиву теорију по којој су Аини исељеници из Европе, коју су напустили после сукоба са скитачким народима који су из Азије кренули на освајање Запада.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

ПАРАДАЈЗ У ПРАХУ

Домаћицама ће се ускоро пружити прилика да купују парадајз у праху. То су омогућили научници из калифорнијског Института за пољопривреду, који су, помоћу најновијег метода, успели да парадајз претворе у прах који се доцније може помешати с водом, тако да се добије природан сок.

„ТОСКА“ У ПРАТЊИ ДЕТЕКТИВА

Познату аргентинску певачицу Делију Ригал чувала је читава гомила детектива док је недавно, у њујоршкој Метрополитен опери, певала насловну улогу у „Тоски“. Она је том приликом имала на глави тијару француске царице Јозефине, коју је ова добила на поклон од Наполеона, 1805 године. Тијара се састоји од 880 крупних дијаманата.

Редак »музеј« ретког дрвећа

У свету има свакојаких музеја, с разноврсним предметима од давно минулих векова до данашњих дана. Међу најзанимљивије спада ботанички „музеј“ на Новом Зеланду. Уствари, то је шума у којој су сачувани последњи остаци каури-дрвета. Ова шума има необично велик значај за ботаничаре, а посетиоце одушевљава својом лепотом.

Каури-дрво на Новом Зеланду расло је на више места. По мишљењу стручњака, шума каури-дрвета некада је заузимала простор од преко 800.000 хектара. Данас је тај простор сведен на свега 10.000 хектара.

Дрво каури спада међу најлепша дрвета. Два највећа стабла у том необичном ботаничком музеју имају имена: Тане Махута, што значи господар шуме, и Те Матуа Нгахере, што значи отац шуме. Оба та имена су нека врста титуле; израз поштовања Маора, које су они указивали овим стаблима. По неким проценама, стабло Тане Махута старо је 1200 година. Високо је 51,2 метар, пречник му износи 4,6 метра, а при земљи 13,8 метара. Висина стабла од земље до прве гране износи 43,9 метра, а површина крошње око 1077 квадратних метара. Сличне размере има и дрво Те Матуа Нгахере.

За Маоре, најраније становнике Новог Зеланда, Тане је био главни бог: отац свих дрвета и свих живих бића у шуми, а исто тако и отац људи, јер им је он, по веровању Маора, удахнуо искру живота.

Дрво каури служило је за градњу склоништа од невремена и за огрев. Међутим, Маори су, пре но што би посекли неко дрво, приносили жртве богу Танеу и том приликом певали пригодне песме уз церемонијалне игре.

РЕЧИ СЛИЧНЕ ЈЕДНА ДРУГОЈ

Знате ли зашто тако много хавајских речи звучи веома слично једна другој? Зато што овај народ у свом говору употребљава свега 12 гласова: пет самогласника и сугласнике: х, к, л, м, н, п и в.

НИСУ СВИ СРЕЋНИ

Јелоустонски парк је готово увек пун туриста, од којих многи желе да се фотографишу с медведима. Већина прође срећно, али долази и до рањавања. Прошле године, например, медведи су озледили 43 особе.

НОВ РЕЗАЧ ЗА ОЛОВКЕ

У Западној Немачкој израђен је нов резач за оловке. Он има два одвојена реза: за дрво и за мину. У првом се оштри само дрвени део и рез аутоматски стане кад дође до мине. У другом резу је обратно; он реже само мину и стане кад дође до дрвета. Са стране се налазе зупци за дотеривање, и то с једне стране зупца за грубо, а с друге за финије дотеривање.

ЛЕТЕЋИ СЛОН ДУМБО

WALT DISNEY

Први наши КЊИЖАРИ

За Кара Трифуна из Скопља може се рећи да је био један од првих наших људи који се за време Турака, поред осталог, бавио и продајом књига. У једној српској књизи, штампаној у Млецима 1569 године, стоји записано: онај коме се укаже потреба за „светим књигама" може да их набави у „месту Скопије у Кара Трифуна". Млетачки штампари српских и хрватских књига нису их продавали само у својим „бутигама", „књигарама", „штацунима" у Млецима, него су имали комисионаре и по југословенским земљама. Године 1613, забележено је на једној дру-

гој нашој књизи штампаној у Млецима да се продаје у Сарајеву „... при господину Ивану Падилу у Латинлук".

Код млетачких штампара наших књига било је уобичајено да се на насловној страни забележи код кога књига може да се набави. Тако на првом издању Марулићевог спева „Judита" (1521) стоји да се продаје „... у Бнецих у Марцарији (име улице), у штацуну ки држи либар за сигнао..." — тј. у дућану који је био означен увезаном књигом као фирмом. Као и све друге занатлиске и трговачке радње, и књижаре су имале свој „сигнао", фирму, неки лик израђен од гвожђа или дрвета, да би их купац лакше пронашао. Тако се за једну „књигару" у Млецима, која је продавала и наше књиге, каже да „држи зламен (знак) од мачке", за другу „зламен од љиљана", итд.

Прво издање Марулићевог спева било је брзо распродато, а на другом, које је изишло већ идуће године, стоји да се књига продаје у Задру код Јеролима Мирковића. Мирковић је био задарски трговац, као и Кара Трифун скопски; обојица су се поред свог редовног посла бавили и продајом књига. Иначе, тамо где су радиле наше прве штампарије обично су се и књиге продавале, или су се са тих места даље растурале. Међутим, у Дубровнику се већ у другој половини XV века један човек бавио продајом књига и власти га у службеним списима редовно зову „либрариус", или „либраро", што значи књижар. Био је то поп Павле Вукашиновић. Изгледа да му је продаја и растурање књига било једно од главних занимања, јер су га и власти сматрале „књижарем". Поп Павле је растурао у Дубровнику књиге штампане у Италији, а то су радили и они који су га касније наследили у његовом послу.

Почетком XVI века јавља се први књижар у Загребу. Он је у Италији штампао књиге о свом трошку и у Загребу их продавао. По унутрашњости Хрватске разносили су их трговци и торбари. Кроз неколико векова то су били главни растурачи књига, а код Срба у областима преко Саве и Дунава од њих је зависила сва књижарска трговина. То су, уствари, и били први српски „књижари", посредници између писца и читаоца.

Писци српских књига увек су подешавали да им књига изиђе о неком великом вашару, кад на њему буду окупљени трговци из разних земаља где Срби живе. Како су се у XVIII веку српске књиге највише штампале у Бечу, то су бечки вашари били од пресудног значаја за њихово растурање. Вашари у Будиму претстављали су другу етапу. На њима су се окупљали трговци из „Доњих страна", како су тада називани јужни делови Мађарске, који су углавном били насељени Србима. Књижарска трговина углавном се обављала ујесен, кад су и падали велики вашари. Тада је и књига, заједно с разном трговачком и занатлиском робом, на колима под арњевима, отпочињала свој дуги пут.

По једној статистици, године 1811 у целој Мађарској и Хрватској било је свега дванаест књижара; главну књижарску трговину обављали су књижари — путници, домаћи и страни. Међу Србе насељене у Аустрији, током XVIII века, често су долазили трговци књигама из Русије, познати као „Москови" или „Москаљи". Они су углавном доносили верске књиге, али су ту руску књижарску трговину забраниле аустриске власти из политичких разлога и строго кажњавале оне који су настојали да је и даље одрже.

Нови Сад је имао прву књижару коју је држао један Србин. Познати српски писац из XVIII века Манојло Јанковић настојао је да у Новом Саду отвори штампарију. Све је већ било спремно. Он је набавио штампарију; чак је, иако медицинар, изучио штампарски и књижарски занат, а имао је намеру да у Новом Саду издаје и новине. Међутим, аустриске власти нису му дале одобрење за штампарију, јер су сматрале да таква установа не сме да постоји и да ради у српској средини. Јанковић је 1790 године у Новом Саду држао књижару и штампао је каталог књига које су се у њој могле добити. То су, углавном, биле књиге на немачком језику, а имало их је и на француском. Јанковић је целокупни инвентар своје књижаре набавио у туђини и многе књиге које су се налазиле у њој нису могле бити од нарочитог интереса за ширу читалачку публику. Но, у то време у српском друштву већ је било појединаца које је Јанковићева књижара могла да задовољи.

Почетком XIX века, у Новом Саду почео је да ради као књижар и издавач Дамјан Каулиција, а у исто време у Земуну се сличним послом бавио књиговезац Гаврило Ковачевић, иначе познат и као састављач песме о буни на дахије у Србији, којом се местимице користио и Филип Вишњић у својој дивној песми. Ковачевић је због својих књижарских послова имао неприлика са аустриским властима. Он је био српски родољуб, одушевљен устанком у Србији, и протурао је у њу српске књиге, које су у Аустрији биле забрањене. Уколико је у то време у устаничкој Србији постојала каква књижарска трговина, она се обављала преко скромног и родољубивог земунског књиговесца Гаврила Ковачевића.

Новосадски књижар Д. Каулиција није био нарочито добро „уписан" код савремених српских књижевника. Они се на њега туже да им рђаво обрачунава књиге које је узео у продају, да их грубо поткрада. Тако се Доситеј Обрадовић жалио једном свом пријатељу да му је књижар Каулиција уместо новца послао аков ракије и урачунао га као наплату за 60 примерака „Басана". Доситејеве „Басне" могле су се у оно време продавати и по 10 форината, а аков шљивовице стајао је 16 форината. Тако је Доситеј био на великом губитку. На овог новосадског књижара тужио се и Вук.

Глигорије Возаревић — „књиговезац и књигопродавац" — отворио је 1827 године у Београду своју радњу. Он је био први књижар у Србији, а уједно и издавач, чија је делатност била врло успешна. Главни Возаревићев помоћник у растурању књига био је слепи гуслар Ђура Милутиновић, некадашњи устанички тајни гласоноша. Књижарска мрежа још задуго у Србији није била развијена и књиге су растурали књижари — торбари, који су понекипут били и издавачи. Они су обилазили вашаре по свим местима у Србији и нудили своје разнолике и шарене књиге, које су биле намењене најширој читалачкој публици. У својој песми „Шетња једног стенографа по вашару", Љубомир

П. Ненадовић је врло живо приказао таквог једног књижара — торбара, који нуди своју робу — књиге и извикује их громогласно пред радозналим светом. Чега све нема на његовој тезги: сановника, рожданика, песмарица, лекарица, вечних календара, Доситејевих књига, итд. А књижар — торбар позива народ и узвикује: „Купујте, не жал'те за просвету пара!"

Заслуга књижара — торбара је у томе што су помагали да се ствара и проширује читалачка публика и што су утирали пут књизи у широке народне слојеве. Педесетих и шездесетих година прошлог века широм Србије била су позната два књижара — пут-

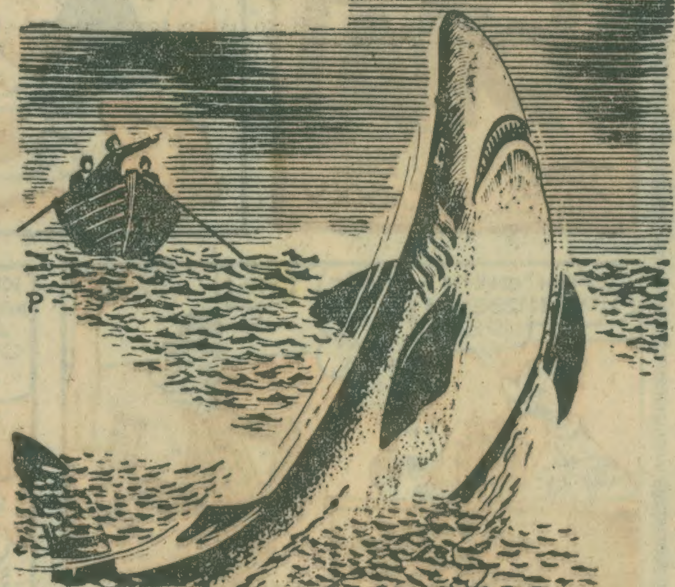

ника: Јеремија Обрадовић Карацић, познатији као Јеремија Слепац, и Хаџи-Алекса Поповић. Обојица су били и издавачи. О свом трошку штампали су разне књиге, нарочито наших старих списатеља, а многе су и сами састављали. Стиховали су разне савремене догађаје и сабијали их у „народне песме". И Слепац Јеремија и Хаџи-Алекса имали су кола с арњевима и тако су са својим „еспапом" обилазили варошице и села по Србији. Слепац Јеремија вршио је тај свој посао све до дубоке старости. Неколико година пре смрти, он је од Народне скупштине добио помоћ, као знак народног признања за његов дуготрајни рад на растурању књиге.

Безазлени ЏИН

Недавно су рибари на обалама Нове Шкотске наишли на ајкулу коју је море избацило. Била је немоћна на копну, па су је лако свладали. Припадала је врсти познатој у науци под именом Cetorhinus maximus. С дужином од око десет метара, то је највећи примерак уловљен у овим водама за последњих двадесет година.

Ову ајкулу неки називају „ајкулом која се сунча". То име добила је због тога што јој се леђна пераја, а често и већи део леђа, налазе изнад површине воде. Понекад се окрене, па и трбух изложи топлим сунчаним зрацима. Изгледа да се чамаца и људи уопште не боји, јер своје сунчање не прекида чак ни кад јој приђу сасвим близу. Понегде је зову и слоновском ајкулом. У водама Северне Европе она достиже дужину од преко петнаест метара.

„Ајкулу која се сунча" није тешко познати. Њени многобројни зуби необично су ситни; дуги су само неколико милиметара. Њушка јој је издужена и црвене је боје. Отвори шкрга су велики и пружају се готово око целог врата. Живи у умерено топлим, а и у северним морима на обе хемисфере. Мисли се да су баш ове ајкуле, пливајући по две једна за другом, створиле код морепловаца уверење да су видели џиновску морску змију. Догађало се и то да су остаци угинулих ајкула ове врсте које би вода избацила на обалу проглашавани за непозната чудовишта. Ово утолико пре што пераја, вилице и кожа врло брзо отпадну са угинуле ајкуле, тако да остали делови збиља дају утисак неке непознате немани.

Такав случај догодио се почетком 19 века на Стронсеју, једном од Оркнејских Острва. Тада је један од водећих научних часописа објавио да је нађена непозната морска животиња. Чак јој је дато и научно име — Halsydrus pontoppidiani. Доцније, кад су стручњаци пажљиво испитали њену кичму, показало се да је у питању већ позната животињска врста.

Ова ајкула храни се искључиво ситним морским становницима, као и кит. И она има рскавичаве плоче у чељустима које, као и код кита, служе за одвајање хране од морске воде. То је редак пример паралелног развоја неких органа код две потпуно различите групе животиња. Начин на који ова ајкула задовољава свој апетит пример је изванредне лењости. Она плива полако, отворених чељусти, примајући у њих велике количине морске воде заједно с планктонима који се у њој налазе. Затим кроз шкрге пропусти воду, издвајајући кисеоник из ње, а планктоне прогута. Тако се истовремено обављају два животна процеса — храњење и дисање.

Некада су ове ајкуле ловили ради уља, које њихова јетра садржи у знатној количини. Ово уље је у 18 веку служило и за осветљење. Месо им је меко и љигаво и не може да служи за људску исхрану. Понегде га употребљавају као ђубриво.

Ове џиновске ајкуле данас се још само на западној обали Ирске лове у већем броју ради добијања уља. Њихова јетра често достиже велику тежину. Јетра једне уловљене ајкуле дуге десет метара била је тешка 900 килограма и из ње је исцеђено близу 500 литара уља. Међутим, у многим другим крајевима, кад овакву ајкулу изваде из мрежа у које се она случајно заплела, рибари је пуштају, јер им се, због њене мале вредности, не исплати да је извлаче на брод.

ЧУДАН ВРТ, А ЈОШ ЧУДНИЈИ БАШТОВАН

Хари Граус, из Њујорка, има свакако најмањи врт на свету. Он своје биљке негује у судовима као што су сасвим мале чашице, напрсци, тубе од зубне пасте и слично, окопава их чачкалицом за зубе, а „наводњава" — сузама.

ЈОШ СУ НА СНАЗИ

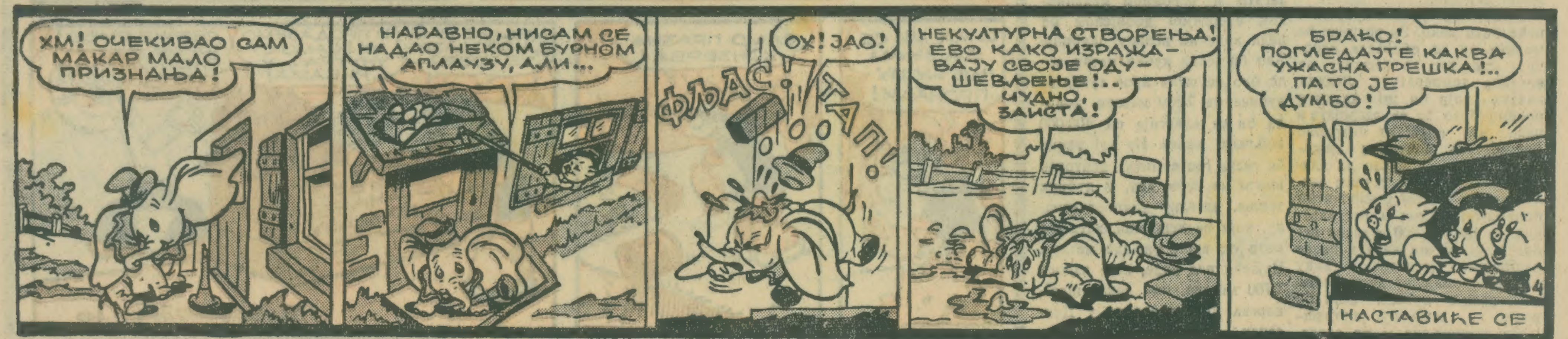
У неким државама САД још су на снази поједини чудни законски прописи. Тако је у Балдвин Парку, у Калифорнији, забрањено возити бицикл око базена за купање; у Јужној Дакоти не сме се спавати у фабрикама сира; у Саванаху, у Џорџији, забрањено је бацати ђубре с другог спрата; у Бостону, по једном старом закону, нико се не сме купати недељом.

ЗБОГ ПРЕТЕРАНЕ ВЕРНОСТИ ПСА...

Један човек из америчког града Солт Лејк Ситија извежбао је свог пса да у његовом отсуству не допусти ниједном непознатом лицу, да се приближи кући. Претерана верност пса осветила се једном човеку кад му се једне вечери, док је био отсутан, запалила кућа. Пас није дозволио полицајцима и ватрогасцима да приђу и локализују пожар, тако да је кућа изгорела до темеља.

ОН ТАКО КАЖЕ...

Један британски научник-неурофизичар тврди да би за верну копију људског мозга било потребно десет милијарди електронских ћелија и много милиона метара жице за нервна влакна. За смештај овог инструмента требало би обезбедити простор од преко 40.000 кубних метара.

НЕ УКУСНА, него мирише...

Кад се на столу испред вас пуши супа, зачињена колико је потребно, догоди вам се да узвикнете:

— Ала је укусна ова супа!

Али, ви се варате. Тачније је рећи да супа лепо мирише. Њен укус — да ли је слатка, горка, кисела или слана — осетићете чулом укуса, тек када ставите у уста прву кашику.

Па ипак, били сте унеколико у праву кад сте рекли да је супа укусна. Јер, у овом случају, под „укусом“ подразумева се баш она арома која једном јелу даје његову основну карактеристику. Покушајте да пробате супу пошто претходно запушите нос, или кад имате јаку кијавицу. Бићете изненађени кад утврдите да је њен специфичан „укус“ нестао. Имаћете утисак да сте ставили у уста неку благо засољену бљутаву течност. Самим чулом укуса, без помоћи чула мириса, једва ћете успети да разликујете јело које волите од онога које не волите.

Мириси хране, док је једете, продиру кроз нос идући кроз уста. Они допиру у грло, па се, дуж канала за дисање, пењу до ноздрва. Ви осећате мирис удишући, а разликујете га издишући ваздух. И у једном и у другом случају долазе до пуног изражаја органи чула мириса. Ови органи налазе се високо у ноздрвама. При нормалном дисању, ваздух који само мало мирише може да прође поред њих а да не изазове никакав надражај. Кад хоћемо да одредимо мирис нечега, ми нагонски раширимо ноздрве: ваздух, који је пун испарења, долази тада до органа за мирис. Међутим, то је непотребно чинити при јелу. Док жваћемо и гутамо храну, топле паре које излазе из ње пењу нам се саме у нос.

Углавном, уколико је температура једне материје виша, утолико је њен мирис јачи.

Знајући за то, добри кувари гледају да на сто увек изнесу што топлије јело. Чуло мириса је, са извесне тачке гледишта, најосетљивије од свих наших чула.

Стручњаци још нису успели, и поред многобројних опита, да одреде основу мириса уопште. Већина стручњака сматра да је сваки мирис, сваки природни парфем, производ неке мешавине. Анализирајући мирис кафе, хемичари су пронашли више од педесет састојака у њеној ароми, а верују да их има и више.

Добра куварица по инстинкту зна да створи најпривлачнији мирис. Она зачињава јела разним поврћем и зачинима у тако малим количинама да је немогућно распознати један од другог, а ипак довољним да их можемо осетити као нешто пријатно.

Неки воле мирис цвећа, други мирис влажне земље у пролеће, док неки, опет, уживају у мирису покошеног сена, или спалог лишћа ујесен. Откуд то да неке мирисе волимо, а друге не? Има стручњака који тврде да је ту наслеђе од пресудног значаја.

Да ли је код свих људи способност осећања мириса иста? На први поглед, рекло би се да постоје знатне разлике. Тврди се чак да је чуло мириса код жена осетљивије него код мушкараца и да уколико више залазимо у године утолико више волимо добро зачињена јела. Међутим, пошто су испитали хиљаде случајева, стручњаци су утврдили да код људи нема велике разлике у способности распознавања разних мириса.

Сматра се да пушење и узимање алкохолних пића јако слабе наше чуло мириса. Но, то још није доказано. Професионални кушачи кафе усто и пуше, јер то захтева њихов позив. Тврди се такође да оштрина нашег чула мириса достиже врхунац кад смо гладни, а опада после јела.

Удахните за тренутак какав јак мирис; после кратког времена ви ћете га већ мање осећати. То је као кад фабрички радници почну да раде у загушљивој атмосфери; после извесног времена они се на то потпуно навикну. Међутим, после рада у фабрици шећера, например, где влада јак и непријатан мирис, радници су ипак још способни да без тешкоћа разликују и друге мирисе.

Неки научници мисле да наше чуло мириса постепено почиње да слаби. Они то заснивају на чињеницама које су запазили код примитивних племена, чији неки чланови имају чуло мириса толико развијено да су у стању да иду чак и за трагом дивљачи. Али, то се може тумачити и тиме да је наше чуло мириса успавано, али је увек спремно да нам послужи ако га вежбамо. Кушачи вина могу да разликују многобројне врсте овог пића и да одреде чак и његову старост.

Американка Хелен Келер, глува и слепа од детињства, показала је до ког се степена може развити чуло мириса. Неки лекар повео ју је једног дана колима у шетњу. Дуж целог пута она је била у стању да по мирису одреди кроз какве крајеве пролазе. Кола су у једном тренутку скренула ка терену за голф.

— Ми пролазимо поред зеленог поља, — рекла је она.

А, мало касније, додала:

— Ево дрвећа!

И заиста, кола су пролазила кроз једну шумицу.

— Сада се налазимо близу куће где гори ватра, — рекла је после извесног времена.

Лекар уопште није био приметио кућу. Тек кад је чуо њене речи, погледао је око себе и видео сеоску кућицу из чијег се димњака извијао дим.

ВЕРОВАЛИ или не...

ЗБОГ СТАРЕ НЕЗГОДЕ...

Припадници индиског племена Баи, који су по традицији трговци коњима, никад не купују и не продају кобиле, зато што се, пре три века, кобила њиховог племенског старешине отела за време једног двобоја од свог јахача и одјурила с њим, тако да је изгледало да је он побегао с поља части.

НЕВЕРОВАТНО

У Хамерфесту, у Норвешкој, човек може буквално да види како трава расте. За време летњих месеци, кад сунце не залази већ сија и дању и ноћу, биљке тако брзо ничу да се голим оком може видети како расту.

ОСАМ ДЕЦЕНИЈА — СТУДЕНТ

Жак Риперт из Калмара, у француској покрајини Алзасу, студирао је на универзитету у Паризу равно 81 годину (1791—1872) и тек тада је добио диплому.

ВЕШТИНА ЈЕДНОГ СЛАГАЧА

Слагач који је пре Другог светског рата на линотипу слагао текст за јапански лист „Џепон Тајмс“, који је излазио на енглеском језику, није умео ни да чита ни да пише енглески.

ЗНАК СРЕЋЕ

Верене девојке из индонежанског племена Ман Тијен носе у лепо зачешљаној коси затакнут обичан лимени левак као знак среће.

УСУСРЕТ ЗЕМЉИНОМ ЈЕЗГРУ

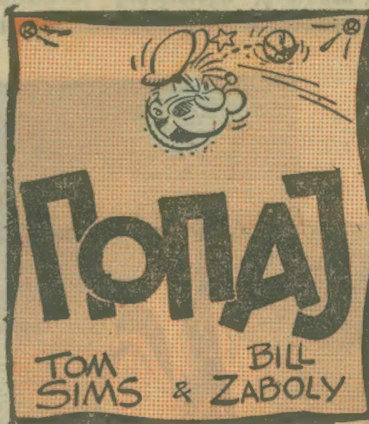
Већ две милијарде година, откако се Земља одвојила од Сунца, огромне количине енергије налазе се затворене испод ногу живих бића која крстаре по земљиној површини. Дуго се веровало да је та енергија бескорисна и неупотребљива. Недавно су, међутим, амерички инжењери завршили занимљиве пројекте у којима се предлаже да се земљина кора пробије и да се топлота из земљине утробе искористи у индустриске сврхе. Они предлажу да се спроведе једна цев дубоко у земљину утробу и да кроз њу стално струји вода, која ће на другом месту излазити као врела вода или пара. Овако добијена топлота могла би се употребити за покретање електричних централа.

Количине топлотних резерви које би се на овај начин могле искористити огромне су. Када се не би ишло дубље од 2.000 метара испод земљине површине, количина топлотне енергије добијене у Француској, например, била би дванаест пута већа од све топлотне енергије која се у овој земљи добија из угља. Притом не треба заборавити да је овако добијена топлота практично неутрошива. А ако би се копови спустили до 8.000 метара, могле би се добити 800 пута веће количине енергије него од свих калоричних централа заједно.

Остварење ових пројеката неће бити лако. За раднике ће морати да се обезбеде нарочита средства за заштиту од високих температура. Ледени ваздух који би им се слао цевима брзо ће се загрејати и неће им пружити потребно расхлађење. Стога су инжењери дошли на мисао да хладан ваздух замене течним ваздухом затвореним у нарочитим боцама-термосима и расхлађеним на 180 до 200 степени испод нуле. Течни ваздух ће се радницима „делити“ у виду хладне промаје на лицу места.

Изградња тунела који би водио у земљину унутрашњост замишљена је на следећи начин. Херметички затворена кугла, велика колико износи пречник тунела, окачена на неколико каблова и везана електричним водом с површином, спуштаће се постепено у дубину брзином којом ће се копати тунел. Изнад кугле налазиће се резерва леденог течног ваздуха у такозваној Денверовој боци с двоструким посребреним зидовима. Затим долазе: соба за починак, болничка соба, телефони, трансформатори и табле за управљање радовима. Испод ових просторија налазиће се машине с таблама за аутоматску контролу и ваздушни компресори. На дну кугле биће просторија за рад у облику звона с компримираним ваздухом. Температура у звону износиће око 20 степени, док ће околна температура у земљиној унутрашњости прелазити 200 степени. За сваки случај, радници ће бити опремљени нарочитим заштитним оделима — скафандрима, која ће бити снабдевена хладним ваздухом и кроз која ће стално протицати хладна вода.

Кад буде завршена изградња тунела који води у земљину унутрашњост, а затим се враћа и на другом месту излази на површину, добиће се геотермичка централа моћнија од свих постојећих термичких и хидроелектричних. Не треба заборавити да ће она, поред топлотне енергије, располагати и огромном механичком енергијом добијеном од пада воде на велику дубину. Ако би један кубни метар воде био спуштен кроз тунел до дубине од 7.500 метара, добила би се енергија од 100.000 коњских снага. На тај начин ће свака геотермичка централа имати на свом дну, у дубини земље, идеалну хидроелектрану, која ће искоришћавати пад воде од више хиљада метара. Највећи пад воде, који износи 1.700 метара, има данас швајцарска хидроцентрала у Диксенсу.

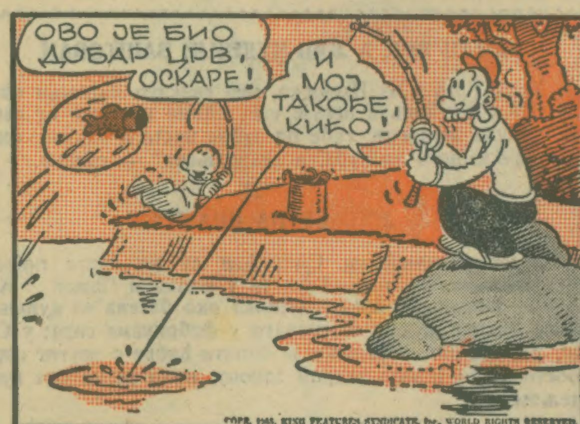

Са свих страна

ВУЛКАНСКА ЕРУПЦИЈА УНИШТИЛА ОСТРВО

Снажне вулканске експлозије уништиле су почетком овог месеца једно мало индонежанско острво. Пилот једног британског путничког авиона који је летео од аустралиске луке Дарвин за Џакарту био је сведок ове природне катастрофе. Он је, са висине од 5.640 метара, видео кад је, по његовим речима, цело острво отишло у ваздух.

* * *

НОВА ГЕНЕРАЦИЈА ПИКАРА

Нов тип аеростата начинио је 31-годишњи Доналд Пикар, син познатог истраживача Жана Пикара који је, заједно с братом-близанцем Огистом, остварио прве стратосферске летове. Тај аеростат састоји се од дванаест балона у облику изврнуте боце, широких четири, а високих дванаест метара. Балони су напуњени кухињским плином и спојени у грозд. Испод њих налази се мајушна корпа од алуминијума.

Експериментални лет Доналда Пикара трајао је неколико часова. Спустио се на једно кукурузиште, педесетак километара од места са кога је узлетео. У току лета, три балона су се откачила и отишла сваки на своју страну.

* * *

АРХЕОЛОШКО ОТКРИЋЕ У ИРАКУ

Приликом грађења пута у близини ирачке вароши Мосула, откривен је асирски храм из VIII века пре наше ере, један од најлепших који су досад откопани у Ираку. Претпоставља се да га је подигао краљ Саргон II (722—705). У храму је нађено четрнаест статуа неког асирског божанства.

* * *

СРЕЋНИ ФИЛАТЕЛИСТ

Пре готово сто година, једне зимске вечери 1863, ушла су у једну апотеку у Плимуту два полупијана морнара, носећи џак пун марака које су добили на томболи. Све ове марке морнари су продали младом апотекару Едварду Стенли Гибсону за свега пет фунти.

После ове куповине, Гибсон је напустио апотекарски посао и почео озбиљно да се бави филателијом. Он је оснивач данас најпознатије филателистичке куће у свету. Како је време пролазило, тако је расла и вредност марака из морнарског џака. Данас многе од њих вреде по 225, а неке чак и преко 1500 фунти стерлинга.

* * *

ТРАГОМ НИКОТИНА ...

Употребивши дуван који су претходно учинили радиоактивним, два америчка научника, др Ларсон и др Харлоу, могли су да утврде, на псима, у које све делове тела допире никотин. Показало се да се он првенствено нагомилава у дисајном апарату, али су његови трагови нађени и на многим другим местима. Било га је чак и у мокраћи, што показује да овај отров пролази кроз цео организам.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

НИЈЕ ТО ЦИРКУС ...

У забавном парку у Брајтону, у Енглеској, већ три године деветнаестогодишња артисткиња Јохансон изводи вратоломне вожње на мотоциклу, да гледаоцима дах застаје. Међутим, она је већ трипут пала на испиту за вожњу мотоцикла у нормалном уличном саобраћају!

ЗА УСПЕШНИЈЕ НАЛАЖЕЊЕ РУДА

Научници из калифорниског Института за технологију пронашли су нов начин трагања за рудама, нарочито рудама племенитих метала. Он се састоји у испитивању површинских стена у пределима богатим рудом. Лабораториским анализама разних стена утврђено је да изотоп кисеоника нема увек исту атомску тежину, што зависи од количине рудне наслаге и њене удаљености од површине. Наиме, приликом свог формирања пре много милиона година, растопљене стене, избијајући на површину, носиле су са собом и разне минерале, стварајући наслаге руда. Пошто се отприлике зна који су крајеви богати рудама, то је на овај начин те наслаге релативно лако пронаћи.

АЛКОХОЛ И МИРИС

По мишљењу једног лекара из Милвокија, кад неко мирише на алкохол то не значи да је и пијан. Алкохол уопште нема мириса, већ мирис карактеристичан за алкохолна пића потиче од других састојака којих има у њима. Кад би неко пио чист алкохол, нимало не би мирисао. Овај лекар наглашава да и најмања количина алкохола коју возач аутомобила попије повећава у огромној мери вероватноћу да ће доћи до несреће, и поред тога што се извесни покрети при вожњи чине потпуно аутоматски. Кад возачи не би уопште пили, смањио би се број аутомобилских несрећа на половину. Код пијаних возача запажено је још нешто. Приликом испитивања у полицији, многи су се показали веома присебни, мада су били потпуно пијани. Али, чим би испитивање прошло поново би падали у стање пијанства.

МАШИНА ЗА ОДАШИЉАЊЕ ЦРТЕЖА

У Америци је начињена машина која је у стању да одашиље и прима факсимиле, цртеже и све врсте штампаних и писаних докумената. Она је слична машини за писање; има добош који се окреће, утискујући, на хартију, у једној боји, рукописе и цртеже.

ДОСАД НАЈВЕЋИ БАГЕР

За потребе једног рудника у Кентакију начињен је највећи багер на свету. Како је он замишљен углавном за копање канала, добио је име „Речна краљица“. Багер је у стању да једним замахом ископа 80 тона земље, а за 24 сата преко 100.000 тона. Висок је преко четрдесет метара, тј. као зграда од тринаест спратова. Има петнаест електромотора, укључујући ту и два мотора од по 1500 коњских снага. Багер може да се креће, те је погодан за копање канала или за дневни коп рудника.

МОСТ ОД ЦЕВИ

У области Скагерака, у Шведској, дувају веома јаки ветрови. Тамо није нимало необично ако ветар достигне брзину од преко 140 километара на сат. Наравно, то претставља озбиљну сметњу за саобраћај, утолико више што је цео тај крај испресецан рекама и фјордовима, те су потребни многобројни мостови, железнички и друмски. Кад је недавно требало подићи железнички мост преко мореуза који раздваја острво Тјорн од копна, конструктори су се нашли у недоумици, јер је мост морао бити веома дуг, са средњим распоном од близу 300 метара. Најзад, решење је нађено на тај начин што је предложено да се мост у потпуности начини од цеви, тј. округлих и шупљих носача, јер су се они на испитивањима показали као најотпорнији према ветру. Висина моста над морем износиће око 35 метара.

ОТПОРНО СТАКЛЕНО ВЛАКНО

У лабораторијама универзитета у Питсбургу начињено је стаклено влакно које може да издржи температуру од близу 2800 Целзијевих степени.

СЛИКЕ НА КОРИ ДРВЕТА

Недавно је у Лондону приказана изложба аустралиских домородаца-сликара, који су своја уметничка доживљавања изразили на кори дрвета. Највећи број тема је из природе, а највише су приказани лов и прикупљање хране. Али, има и других тема. Тако се на неким сликама приказују плесови, погребни обреди и сахрањивање мртвих, које је трајало некада и по неколико месеци. Осим тога, ови сликари налазе теме и на небу, па на кори дрвета приказују звезде и друга небеска тела. Њихове слике рађене су жутим и црвеним окером, иловачом и угљем.

НЕПРИЈАТНО ИЗНЕНАЂЕЊЕ

Лопови доживе свакојаких чуда у свом „послу“, али оно што се догодило једном лопову у америчком граду Хагерстауну заиста је необично. Он је украо кофер неком Харију-Албакеру и замало није умро од страха кад га је отворио. Јер, у њему је угледао питона дугачког преко три метра.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Мотив из Холандије

Кад на холандском селу пада киша, онда то изгледа отприлике овако као што показује наш преглед за цртање. С мало труда и пажње, и ви можете нацртати овакву слику, и то, по вољи, црном оловком, црним мастилом или, најбоље, тушем!

Јесењи пејзаж

Јесен може бити врло лепа. Сунчаних дана има понекад више него и за време самог лета. Наш данашњи преглед за цртање претставља вам један леп јесењи пејзаж. Покушајте да га прецртате. Видећете да није тешко.

За мале цртаче

„Чаробна“ слика

Ставите провидну хартију преко ове слике, па словкама у боји обојите сва поља, и то на овај начин:

0 — бело; 1 — светлозелено; 2 — светложуто; 3 — ружичасто; 4) сиво.

Ако то урадите како треба, добићете лепу слику.

Јесте ли већ чули да...

... први путник у историји који се, како се сматра, приближио арктичком кругу и доспео до земаља поноћног сунца био је Грк Питеас из Марсалије, данашњег Марсеја. Он је, око 325 године пре наше ере, путовао дуж западне обале Европе и посетио Енглеску, Шкотску и, вероватно, Северну Норвешку, коју је назвао Тула. Изгледа да је Питеас више пута предузимао слична путовања.

... најстарија папирна новчаница за коју се зна била је у оптицају у Кини средином 14 века, за време династије Тајминг. На све четири стране ове новчанице стоји написано: „Банкнота династије Тајминг вреди у свим земљама које постоје под небом“. Сачувана су свега три примерка ове новчанице.

... алкохолно пиће коњак зове се тако по француском граду Коњаку, одакле води порекло.

... сачуван је један стари грчки рељеф на коме се види младић који ногом одбацује лопту. Судећи по томе, изгледа да су и Грци имали неку врсту фудбала.

... Попокатепетл, име угашеног вулкана у Мексику, астечког је порекла и долази од речи „попока“ — пушити и „тепетл“ — планина.

... непознато име обележава се са Н. Н. зато што је то скраћеница латинског израза „номен несцио“, што значи „име не знам“.

... пруски владар Фридрих Вилхелм I издао је 1718 године један едикт по коме се оптуженом пијанство има рачунати за отежавајућу, а не олакшавајућу околност.

... познати немачки књижевник Хофман заменио је своје име Вилхелм именом Амадеус из поштовања према Амадеусу Моцарту.

... књиге сличне овима какве данас имамо, тј. са више посебних страница, појавиле су се тек у IV веку. Дотле се писало на једном комаду пергамента који се савијао у свитак.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

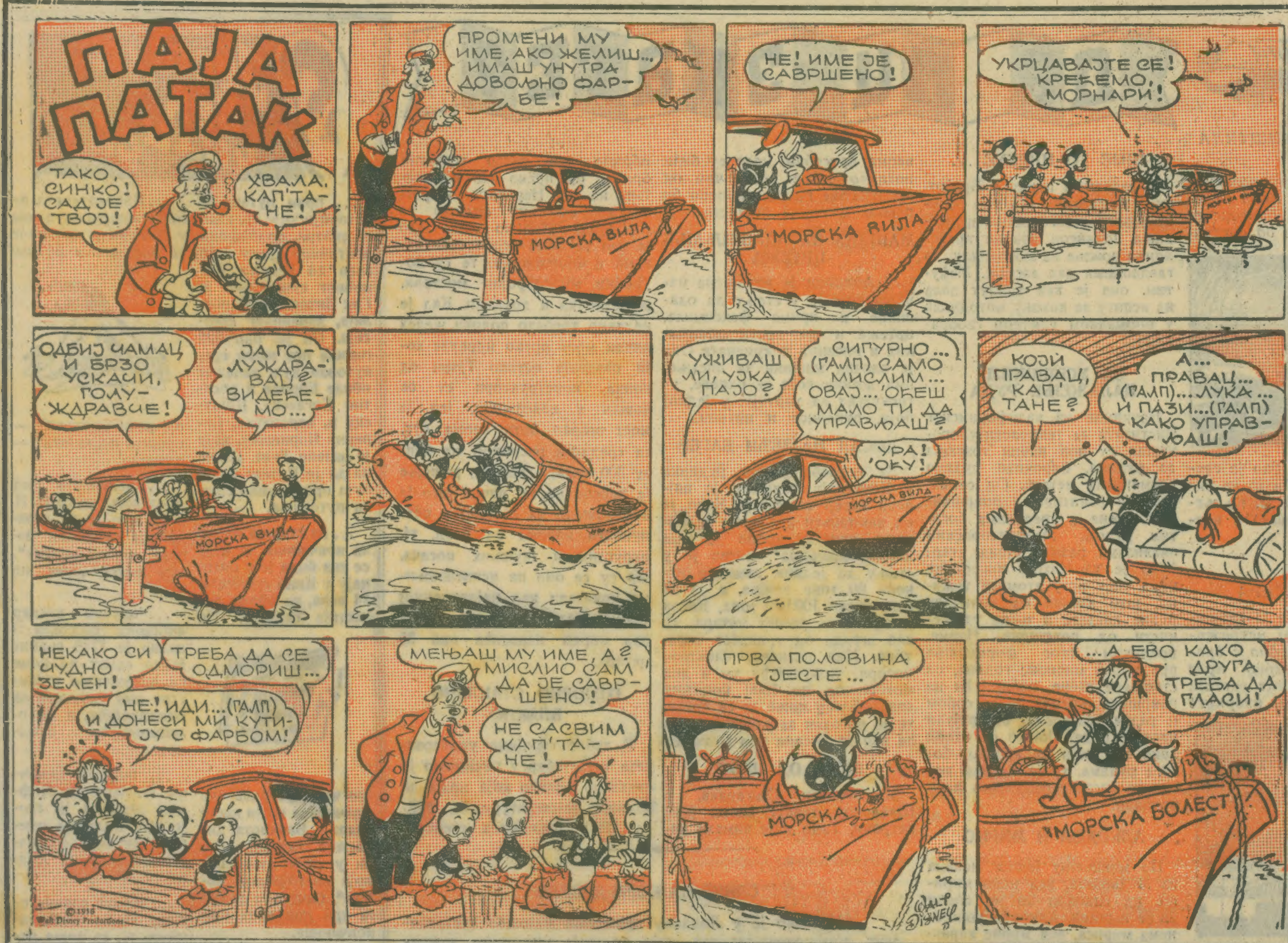
Водоравно: 1) јапанска мера за дужину: 3) врста пса: 5) компас: 7) место у Хрватској: 9) богиња обмане у грчкој митологији: 10) чамац: 11) Хемиски знак за галијум: 12) део коњске опреме: 14) египатско божанство: 15) једна од САД: 18) одречна заменица: 19) град у Швајцарској: 21) музичка нота: 22) мера за површину: 23) свеза: 25) птица — тркачица: 27) јединица за силу у систему мера: 28) наша планина: 31) наша река: 32) притока Рајне: 33) предлог.

Усправно: 1) врста атмосферског талога: 2) мушко име: 3) природна појава после кише: 4) највећи ледник у Алпима: 5) један гас: 6) рогозина: 7) страно мушко име: 8) личност из Толстојевог романа: 12) извештај о послатој роби: 13) личност из једне приповетке Максима Горког: 16) узвик: 17) река у СССР: 19) један занатлија: 20) женско име: 21) осим: 24) лична заменица: 26) ушур: 27) пешчани нанос: 29) град у Немачкој: 30) овера за прелаз преко границе.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) капа: 5) корида: 7) бура: 8) алт: 10) окапи: 12) ар: 13) биро: 15) Ис: 17) несит: 19) док: 21) нега: 22) Малака: 24) кома: 25) али: 27) Атика: 29 ом: 30) „Нана“: 32) ак: 34) Тирол: 36) јод: 38) липа: 39) Сирија: 41) нона.

Усправно: 1) Кораб: 2) Арапин: 3) пи: 4) ала: 5) кук: 6) ала: 7) болид: 9) трата: 11) Ирена: 14) осека: 16) сомот: 18 Игало. 20) камин: 23)) лакат: 24) калај: 26) имела: 28) анилин: 31) арија: 33) кос: 35) Опа: 37) дин: 40) ро.

ИСТИНА ПРЕ СВЕГА

— Дакле, у тој тучи изгубили сте и два зуба, — испитује судија Шиљу. — Је ли то тачно?

— Није, — одлучно ће Шиља.

— Како то? Види се лепо да вам недостају

— То је тачно, али нисам их изгубио. Прогутао сам их!

ИПАК ТАЧНО

Учитељ: Ако би твој ујак данас уловио једног зеца, а сутра два, колико би то свега изнело?

Раја: О, то би било најмање шест зечева, две лисице и четири срне.

НЕ СХВАТА МОДУ

Паја (уплашено): Шта ти се десило, Пато? Зашто си залепила фластер изнад левог ока?

Пата: Фластер? Јеси ли ти ћорав? Па ово је мој нови шешир!

НИШТА ЛАКШЕ

Белка: Црна Пато, зар се не плашиш да сама возиш аутомобил?

Пата: Зашто бих се плашила? Кад понекад дођем у опасну ситуацију, ја само затворим очи!

Који је ОДГОВОР тачан

РИМСКА ВАРОШ УЛПИЈАНА *налазила се у:*
Истри
Босни
Косову Пољу
Славонији

СКАЛА НА ФРУЛИ *има знакова:*
седам
пет
три
четири

ШЕКСПИР *је преведен код нас први пут:*
1859
1860
1876
1891

ШАРЕНИК *је:*
старо народно јело
име села
забавна игра
планина

ОДГОВОР:

УЛПИЈАНА *је римска варош на Косову Пољу, данас Липљан. Византиски цар Јустинијан обновио је варош и дао јој име Друга Јустинијана.*

ФРУЛА *је музички инструмент који припада реду флаута. Има шест рупа за прсте, а једну за дување, и то при врху. Нема писак. Прави се од истог дрвета од кога и свирала. Скала на фрули је следећа: д, е, фис, г, а, х, цис. Има, дакле, седам знакова.*

ШЕКСПИР *је први пут преведен код Срба 1859 године. Заправо, први одломак једног његовог дела превео је Лаза Костић те године. Први превод целог једног Шекспировог комада са немачког појавио се код Хрвата, а дао га је С. Димитријевић, 1860. Године 1863 била је прва претстава једног Шекспировог комада и у Загребу и у Београду.*

ШАРЕНИК *је село које се налази источно од Призрена, између градића Петрича и Неродимља. У селу се налазила црква у којој је било укопано тело цара Уроша. Црква је коначно опустела 1394 године, а обновљена је око 1584 године.*

Шумски човек

ПО РОМАНУ

Зена Греја

ТО ЈЕ, ЗНАЧИ, ТАЈ ТАКОЗВАНИ ШУМСКИ ЧОВЕК!

КИД ЈЕ ПОКАЗАО СЛИКУ РИНИ...

КИДЕ, ТИ КАЖЕШ ДА СИ ТО СНИМИО НОЋАС? НЕМОГУЋНО!

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић. Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" штампарско издавачко предузеће. Београд, Македонска 31. — Тек. рач. бр. 101-Т-935 поштански фах број 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700 полугодишња 350; за инострантво: годишња 1.000. полугодишња 500 динара. — Рукописи се не враћају.